

Tiivistelmä

Tämän raportin tarkoituksena on antaa kuva Kazakstanista suomalaisyritysten liiketoimintaympäristönä. Talouskehitystä kuvataan tärkeimpien makrotalouden indikaattorien valossa. Yritysten kohtaaman paikallisen liiketoimintaympäristön kehitystä valotetaan sekä virallisten (esim. lainsäädäntö) että epävirallisten (liiketoimintakäytännöt) instituutioiden avulla. Yrityshaastatteluiden avulla paneuduttiin yritysten kohtaamiin haasteisiin suhteessa julkiseen sektoriin, muihin yrityksiin ja työvoimaan. Tutkimukseen haastateltiin kuutta Kazakstanissa toimivan suomalaisyrityksen edustajaa.

Kazakstanin talous kasvoi 2000-luvulla noin 10 % vuosivauhtia aina vuoden 2008 globaaliin taluskriisiin asti. Kasvua vauhdittivat maan tärkeimpien luonnonvarojen öljyn, kaasun ja metallien korkeat maailmanmarkkinahinnat. Kansainvälinen taluskriisi iskikin erittäin voimakkaasti Kazakstanin talouteen maan tärkeimpien vientituotteiden hinnanlaskun kautta. Tällä hetkellä Kazakstanin selviytyminen taluskriisistä vaikuttaa kuitenkin suhteellisen nopealta öljyn hinnan nopean toipumisen vuoksi. Erityisesti öljyn, mutta myös muiden luonnonvarojen markkinahinnat tulevatkin pitkälti määrittämään maan tulevien vuosien kasvuvauhdin. Pidemmällä tähtäimellä Kazakstanin haasteena on maan talouden monipuolistaminen öljysektorin ulkopuolelle, minkä maan hallitus on ottanut yhdeksi päätavoitteekseen.

Kazakstanin poliittinen kehitys on ollut itsenäistymisen jälkeen huomattavasti vakaampaa kuin monessa muussa entisessä neuvostotasavallassa. Kehitystä ovat kuitenkin leimanneet demokratian ja ihmisoikeuksien heikko tila. Valta maassa on keskittynyt voimakkaasti presidentti Nursultan Nazarbajeville ja hänen ympärilleen syntyneelle valtaeliitille. Suurimmat riskit maan toimintaympäristössä muodostuvatkin enemmän tai myöhemmin tapahtuvasta vallanvaihdoksesta ja sen seurauksista.

Maan lainsäädäntöä on pyritty harmonisoimaan kohti länsimaisia käytäntöjä, mutta ongelmana on lainsäädännön puutteellinen täytäntöönpano ja oikeusjärjestelmän tehottomuus. Erityisesti tullilainsäädäntö on monimutkainen ja siihen liittyy raskas byrokratia. Tullia, kuten muutakin julkista sektoria, leimaa myös korruptoituneisuus. Epävarmuutta ulkomaisten investoijien näkökulmasta on lisännyt valtion lisääntynyt vaikutusvalta yrityskentässä. Erityisesti raaka-ainesektorilla ulkomaisia investoijia on painostettu luopumaan omistuksistaan paikallisten yritysten hyväksi.

Suomalaisyritysten haastatteluissa nousi esille samankaltaisia ongelmia ja haasteita, joita on kohdattu myös muissa entisissä neuvostotasavalloissa. Suurimpana erona nähtiin Kazakstanin ja koko Keski-Aasian seuduille tyypilliset heimo- ja klaaniperinteet, jotka ovat edelleen vahvoja ja vaikuttavat myös liike-elämään. Muista siirtymätalouksista tyypillisiä ongelmia, joita suomalaisyritykset Kazakstanissa ovat kohdanneet, ovat epävakaa lainsäädäntö, byrokratian jäykkyys sekä erilaiset viranomaistarkastukset. Lainsäädännön muutosten perässä pysymiseen suomalaisyritykset käyttävät apuna markkinoilla toimivia tili- ja konsultointipalveluja tarjoavia yrityksiä sekä paikallisia juristeja. Entisissä neuvostotasavalloissa usein

kohdatut ongelmat tullin ja korruption osalta ovat Kazakstanissa vielä suurempia, kuin monissa muissa maissa. Tullin kanssa toimittaessa on usein turvaututtava paikallisen tullivälittäjän palveluihin.

Kazakstanilaiset yritykset toimivat vieläkin hyvin samankaltaisesti kuin Neuvostoliiton aikaiset yritykset. Suuriin varastomääriin turvaututaan edelleenkin ja päätöksenteko on keskittynyttä ylimmälle johdolle. Epärehellistä kilpailua on esiintynyt etenkin nyt taloudellisesti vaikeina aikoina. Merkittäviä sopimusrikkomuksia eivät suomalaisyritykset ole Kazakstanissa kohdanneet. Pienempiä ja päivittäisiä sopimuksia kunnioitetaan, ja mahdolliset epäselvyydetkin ovat helposti ratkaistavissa yritysten kesken. Suuremmissa liiketoimissa sopimusten kunnioitus on kuitenkin heikompaa. Kilpailua Kazakstanin markkinoilla pidetään kovana ja asiakkaita laaturietoisina.

Suhteessa työvoimaan suomalaisyritysten kokemat haasteet ja ongelmat ovat hieman muista entistä neuvostotasavalloista poikkeavia, mikä johtunee osittain talouskriisin jäädyttämistä työmarkkinoista. Tyypillistä siirtymätalouksien ongelmaa, työntekijöiden nopeaa vaihtuvuutta eivät Kazakstanissa toimineet suomalaisyritykset ole kohdanneet. Työntekijöiden uskotaan viihtyvän paremmin kansainvälisten yritysten palveluksessa kuin paikallisissa yrityksissä. Suorittavaa työvoimaa on Kazakstanissa suhteellisen hyvin saatavilla, mutta sen sijaan Kazakstanissa on suomalaisyritysten kokemusten perusteella pula ammattitaitoisista ja kansainvälistä kokemusta omaavista ammattijohtajista. Maan öljy- ja kaasusektori houkuttelee paremmilla palkoillaan parhaat osaajat palvelukseensa. Haastatteluissa nousivat selkeiksi ongelmiksi työntekijöiden osaamisen puute sekä neuvostoajoilta perityt ajatusmallit, joita on vaikea muuttaa. Haastateltujen yritysten mukaan kazakstanilaisen työvoiman kouluttamiseen joudutaan panostamaan huomattavasti, ja kouluttamisen jälkeisen valvonnan tulee olla hyvin tiivistä, jotta muutoksia työtavoissa voidaan nähdä.